

**ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИ ТЕЗКОР БЎЛИНМАЛАРИ ТОМОНИДАН
БОСҚИНЧИЛИК ЖИНОЯТЛАРНИ ОЛДИНИ ОЛИШ ТАКТИКАСИ**

М.Р.Раббимов

Ички ишлар Вазирлиги Академияси 3 ўқув курси 303 гуруҳ курсанти

А.О.Ибодуллаев

Ички ишлар Вазирлиги Академияси 3 ўқув курси 303 гуруҳ курсанти

Аннотаци я: *Мазкур мақолани ёзишдан мақсад босқинчилик жиноятларига қарши қаратилган жиноятларга қарши курашиш уларнинг олдини олиш фаолияти билан халқимизни таништириш, жамиятимизнинг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини ошириш ҳамда жинсий жиноятларнинг тушунчаси ва бугунги кундаги ҳолати, ҳуқуқий асослари баён этилган.*

Ушбу мақолани ёзишда Ўзбекистон Республикаси қонунлари, Вазирлар маҳкамаси қарор фармойишлари, Олий мажлис томонидан қабул қилинган ҳуқуқат қонун ва қарорлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармон, фармойиш, қарорларидан фойдаланилган.

КИРИШ

Ўзбекистон Республикаси ички ишлар органлари фаолияти самарадорлигини ошириш ўз хизмат вазифалароини виждонан ситқидилдан бажариши учун зарур шарт-шароитлар яратиб берилган. Жамиятда барқарорлик, тинчлик ва осойишталикни қарор топтириш, инсон ҳуқуқ ва эркинликларига сўзсиз риоя этилишини таъминлаш мамлакатни ижтимоий-иқтисодий жиҳатдан янада ривожлантириш, аҳоли фаровонлигини юксалтириш, ҳуқуқий демократик давлат қуриш бўйича амалга оширилаётган кенг кўламли ислоҳотлардан кўзланган мақсадларга эришишнинг муҳим шарти ҳисобланади. Фуқароларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш, жамоат тартибини сақлаш, шахс, жамият ва давлат хавфсизлигини таъминлаш, ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ва профилактикаси бўйича республикада яхлит ҳуқуқий тизим яратилган бўлиб, унда ички ишлар органлари муҳим ўрин эгаллайди.

Ўтган давр мобайнида ички ишлар органлари тизимини такомиллаштириш борасида кенг кўламли ишлар амалга оширилди. Айниқса, ички ишлар органларининг маҳаллаларда жамоат тартибини сақлаш, фуқаролар хавфсизлигини таъминлаш, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашиш учун ташкил этилган қўйи бўғинини ривожлантириш ва мустаҳкамлаш бўйича салмоқли ишлар қилинди. Амалга оширилган чора-тадбирлар ички ишлар органлари фаолиятининг самарадорлигини ошириш, фуқароларнинг тинч ва осойишта ҳаёт кечиришини таъминлаш, юртимизда жиноятчиликнинг ўсишига йўл қўймаслик имконини

берди1.

Бугунги кунда юзага келаётган хавф-хатар ва таҳдидлар, аввало, халқаро терроризм, диний экстремизм, ноқонуний миграция, одам савдоси, ёшлар ўртасида халқимизга ёт ғоялар тарқалишининг тобора кучайиб бораётганлиги ички ишлар органлари олдига ўз вақтида уларнинг олдини олиш ва уларга барҳам бериш бўйича янги вазифаларни қўймоқда. Ҳуқуқбузарликлар профилактикасининг асосий вазифалари қуйидагилардан иборат:

шахснинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатлари ҳимоя қилинишини таъминлаш; жамиятда ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятни юксалтириш, қонунийликни мустақкамлаш, шунингдек коррупцияга нисбатан муросасиз муносабатни шакллантириш, ҳуқуқбузарликларнинг содир этилиши сабабларини ва уларга имкон бераётган шарт-шароитларни аниқлаш, ўрганиш, бартараф этиш чора-тадбирларини кўриш, ҳуқуқбузарликдан жабрланувчиларни, ҳуқуқбузарликлар содир этишга мойил бўлган, ҳуқуқбузарлик содир этган, шу жумладан илгари судланган ва озодликдан маҳрум этиш жойларидан озод қилинган шахсларни ижтимоий реабилитация қилиш ва ижтимоий мослаштириш, жисмоний шахсларнинг ҳуқуқбузарликдан жабрланувчига айланиши хавфини камайтириш, ҳуқуқбузарликлар профилактикасини бевосита амалга оширувчи ва унда иштирок этувчи органлар ҳамда муассасалар фаолиятининг ўзаро ҳамкорлигини таъминлаш ва уларнинг фаолиятини мувофиқлаштириш вазифаларини бапжариш орқали жинсий эркинликка қарши қаратилган жиноятларни олдини олишга эришилади. Ички ишлар органлари тезкор бўлинмалари томонидан (қонун билан махсус ваколат берилган) соҳавий хизматлар қонун ҳужжатларига муофиқ ўтказиладиган тезкор қидирув тадбирлари орқали жинсий эркинликка қарши қаратилган жиноятларнинг олди олинади.

Асосий қисм

Бугунги кунда ҳудудларда содир этилаётган босқинчилик жиноятларнинг содир этилишлари ва уларга имкон бераётган шарт-шароитларни аниқлаш ҳамда уларни бартараф этиш юзасидан олиб борилаётган ишлар самарадорлигини оширишга алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Жиноятларнинг содир этилиши сабаблари, шахсда ғайриижтимоий хулқ-атвор ва хусусиятларнинг шаклланишига ҳамда турли кўринишдаги мулкӣ тупдаги жиноятлар содир этилишига, қонунга ёки қонун ижросига путур етказадиган, унга риоя қилишга тўсқинлик қиладиган омиллар оиладаги муҳит таъсирида юзага келади. Зеро, ҳар қандай ҳуқуқбузарлик ёки жиноятнинг келиб чиқишида оиладаги носоғлом ижтимоий-руҳий муҳит муҳим рол ўйнайди.

Ички ишлар органлари ходимлари тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилишда биринчи бўғинлардан бири бўлиб, ходимларнинг малакаси ва зўравонлик содир этилган ҳолларда амалга оширилган дастлабки ҳаракатлари катта аҳамиятга эгадир. Амалиётда кўп ҳолларда, ички ишлар органлари

ходимлари томонидан жабрланувчи ва зўравонлик содир этган шахсни қандай бўлмасин яраштириш учун ҳатти-ҳаракатлар қилиш ҳолатлари кўплаб учрамоқда. Айниқса, маъмурий жавобгарлик назарда тутилган тухмат ва ҳақорат қилиш ҳолати бўйича кўзғатилган маъмурий ишлар судгача етиб бормасдан, ариза берган тарафни ўз аризасини қайтариб олишга ундаш ёки яраштириш билан яқунлаш ҳолатлари ҳам мавжуд. Афсуски, бундай ҳолатларнинг мавжудлиги оила турмуш доирасидаги зўравонлик билан боғлиқ ҳуқуқбузарликларнинг латентлик даражаси ошиб кетиши ҳамда такрорланишига олиб келмоқда. Натижада айрим ҳуқуқбузар шахслар содир этган ҳатти-ҳаракатлари учун ҳеч қандай жавобгарликка тортилмасдан қолмоқда. Шу билан биргаликда жамиятда товламачилик жиноятларининг кўп холларда латент бўлиб қолиши мақлум бўлиб қолмода бунга асосий сабаб, товламачининг ҳам жабрланувчининг ҳам манфаатлари мавжудлигини эътироф этиш зарур.

Боскинчи тамонидан томонидан дўқ қилиш, зўрлик ишлатиш ва кўрқитиш орқали амалга ошириладиган қилмишдир. Боскинчилик учун Ўзбекистон Республикаси ЖКнинг 164-моддасида жиноий жавобгарлик белгиланган.

Боскинчилик жиноятини объекти ўзгаларнинг мол-мулки, мол-мулкка бўлган ҳуқуқи, жабрланувчи бўлган шахсларнинг ҳаёти соғлиғи,

Мол-мулк, мол-мулкка бўлган ҳуқуқ, мулккий йўсиндаги ҳаракатлар (муайян ишнинг бажарилиши хизмат кўрсатиш ва ҳ.к.) товламачилик жиноятининг предмети бўлиши мумкин. Айбдор товламачиликни содир этаётиб мулкка бўлган ҳуқуқни талаб қилмай, ўзганинг мол-мулкидан фойдаланиш ёки уни тасарруф этиш ҳуқуқини талаб қилиши ҳам мумкин.

Товламчилиكنинг предмети фақат ўзганинг мол-мулки ёки унга бўлган ҳуқуқи бўлиши мумкин.

Жабрланувчи ёки унинг яқин кишиларига зўрлик ишлатиб, унинг мулкига шикаст етказиш ёки уни нобут қилиш ёхуд жабрланувчи сир сақланишини хоҳлаган маълумотларни ошкор қилиш билан кўрқитиб ёхуд жабрланувчининг манфаатларига хавф соладиган вазиятни вужудга келтириш йўли билан шахс жабрланувчини унда турган (масалан қарзи, кредитга олган, вақтинча сақланиб турган ва ҳ.к.) ўзининг мол-мулкини беришга мажбур этганида у ўзганинг мулкини товламачилик йўли билан талон-тарож қилганлик учун жиноий жавобгарликка тортилиши мумкин эмас.

Бундай қилмиш, қонунда назарда тутилган аломатлар мавжуд бўлса, ўзбошимчалик деб ҳисобланади.

Мулккий ўсиндаги ҳаракатлар деганда, ҳақи тўланиши лозим бўлган ҳар қандай ишларни бажариши ёки хизматлар кўрсатиш (иморатлар қуриш, уларни таъмирлаш, автомобиларни таъмирлаш, товар-моддий бойликларини ташиб бериш ва ҳ.к.) тушунилади.

Объектив томондан товламчилиқ ўзгандан мулкни ёки улкий ҳуқуқни

топширишни, мулкий манфаатлар беришни ёхуд мулкий йўсиндаги ҳаракатлар содир этишни талаб қилишдан иборат.

Қуйидагилар:

- 1) жабрланувчи зўрлик ишлатиш билан қўрқитиш;
- 2) мулкка шкаст етказиш ёки уни нобуд қилиш билан қўрқитиш;
- 3) жабрланувчини ўз мулки ёки мулкка бўлган ҳуқуқини беришга мажбур қиладиган шароитга солиб қўйиш боскинчиликни содир этиш ҳисобланади.

Талаб деганда, боскинчи жабрланувчидан мол-мулк ёки мол-мулкдан ўз мулкидей фойдаланиш ҳуқуқини берувчи ҳужжатларни тақдим этишини талаб қилиши тушунилади. Мол-мулкни талаб қилиш, албатта, боскинчиларнинг талабини рад этганлик учун ўч олиш мақсадида қўрқитиш билан бирга содир қилинган бўлиши керак

Талаблар пул олиш, ердан, дўкондан, автомабилдан фойдаланиш ҳуқуқини қўлга киритиш, товламачини шерик сифатида мунтазам дивидендлар ва бошқа мулкий манфаатлар олиши учун кооператив, корхона аъзоларига киритиб қўйиш кўринишида бўлиши мумкин.

Мулкий манфаатлар беришни талаб қилиш деганда, жабрланувчининг ўз хизмат ваколатларига кўра у ёки бу шахсга унинг муҳтожлигига қараб ёхуд белгиланган қодалар ёки норматив ҳужжатларга биноан бериш ҳуқуқига эга бўлган манфаатлари тушунилади. Жумладан, товар моддий бойликларини новбатсиз ажратиш, қўшимча тўловларсиз товар олиш, ўз корхонасидаги бўш лавозимларга тайинлаш тушунилиши керак.

Боскинчилик содир этишда зўрлик ишлатиш билан қўрқитиш деганда уриш, зарба бериш, баданга, ўртача оғир ва оғир шикаст етказиш таҳдиди билан қўрқитиш агар айбдорнинг талаби бажарилмаса, шундай зўрлик ишлатиш хавфи мавжуд бўлиши тушунилиши керак. ЖК 164-моддасининг диспозициясида уларнинг ҳаммаси кўрсатилган ва бундай қилмиш содир этилганида шахсга қарши жиноятлар бўйича қўшимча квалификация талаб қилинмайди.

Боскинчилик қўрқитишга қуйидаги: биринчидин, ўзида жабрланувчи ёки унинг яқин қариндошларига нисбатан зўрлик ишлатиш, мулкка зарар етказиш яъни агар жабрланувчи, боскинчининг талабларини бажармаса таҳдид амалга оширилиши мумкинлигидан хавотир бўлиши кераклиги каби аломатларга эга бўлиши лозим. Жабрланувчи томонидан қўрқитишнинг хусусияти ва жадаллиги қандай қабул қилинганлиги жиноятнинг квалификациясига таъсир кўрсатмаслиги лозим.

Қилмишни товламачилик, деб квалификация қилишда таҳдиднинг кимга – бевосита мулк эгасига ёки жабрланувчига яқин кишиларига қаратилганлигининг аҳмияти йўқ.

Субъектив томондан боскинчилик тўғри қасд билан содир этилади. Жиноятни содир этишдан мақсад – (мол мулкка ега булиш)дир.

Қилмишнинг мотивлари турлича бўлиши мумкин, аммо улар жиноятни квалификация қилишда аҳамият касб этмайди.

Жиноятнинг субъекти 14 ёшга тўлган, ҳар қандай ақли расо шахсдир.

Жамоат хавфсизлигини таъминлаш, ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ва жиноятчиликка қарши курашишнинг яхлит тизимини шакллантириш, ички ишлар органларининг энг қуйи бўғинидан республика даражасигача самарали фаолиятини йўлга қўйиш ва замонавий иш услубларини жорий этиш орқали мамлакатимизда ҳуқуқ-тартибот ва қонунийликни мустаҳкамлаш, аҳолининг тинчлиги ва осойишталигини таъминлаш ИИОнинг энг устувор вазифалари жэтиб белгиланди.

Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Харакатлар Стратегиясида ҳам жиноятчиликка қарши кураш асосий мақсадимиз бўлиб қолмоқда. Мамлакатимизда мустақиллик йилларида амалга оширилган кенг кўламли ислохотлар миллий давлатчилик ва суверенитетни мустаҳкамлаш, хавфсизлик ва ҳуқуқ-тартиботни, давлатимиз чегаралари дахлсизлигини, жамиятда қонун устуворлигини, инсон ҳуқуқ ва эркинликларини, миллатлараро тотувлик ва диний бағрикенглик муҳитини таъминлаш учун муҳим пойдевор бўлди, халқимизнинг муносиб ҳаёт кечириши, фуқароларимизнинг бунёдкорлик салоҳиятини рўёбга чиқариш учун зарур шарт-шароитлар яратди. 2022-йил 28-январда қабул қилинган Тараққиёт Стратегиясида ҳам мамлакатимизни янада ривожлантириш халқимизнинг яшаш тарзини янада яхшилаш фуқароларнинг хавфсизлигини таъминлаш жиноятчиликни олдини олиш борасида 7 та устувор йўналиш ва 100та мақсадлар орқали давлатимизнинг 2022-2026 йилларга мўлжалланган истиболи белгилаб олинди.

Хулоса

Эндиликда фуқароларнинг яшаш хонадоларида содир этиладиган боскинчилик жиноятлари жабрланувчининг соғлиғига шикаст ётказиш мол мулкни нобут қилиш каби ҳолатлар. Шунингдек, инсон ҳуқуқларини таъминлаш, давлат органларининг ҳисобдорлиги ва очиқлигини кучайтириш ҳамда фуқаролик жамияти институтлари, оммавий ахборот воситаларининг роли, аҳоли ва жамоат бирлашмаларининг сиёсий фаоллигини ошириш бўйича тизимли ишлар амалга оширилди.

Миллий иқтисодиётни ислоҳ қилиш борасида ташқи савдо, солиқ ва молия сиёсатини либераллаштириш, тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш ва хусусий мулк дахлсизлигини кафолатлаш, қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини чуқур қайта ишлашни ташкил этиш ҳамда ҳудудларни жадал ривожлантиришни таъминлаш бўйича таъсирчан чоралар кўрилди.

Фуқароларнинг ижтимоий ҳимоясини кучайтириш ва камбағалликни қисқартириш давлат сиёсатининг устувор йўналиши сифатида белгиланиб, аҳолини янги иш ўринлари ва кафолатли даромад манбаи, малакали тиббий ва таълим хизматлари, муносиб яшаш шароитлари билан таъминлаш сифат

жиҳатидан янги босқичга кўтарилди.

Сўнги беш йиллик ислохотларнинг натижасида мамлакатимизда Янги Ўзбекистонни барпо этишнинг зарур сиёсий-ҳуқуқий, ижтимоий-иқтисодий ва илмий-маърифий асослари яратилди.

Жаҳон миқёсидаги мураккаб жараёнларни ва мамлакатимиз босиб ўтган тараққиёт натижаларини чуқур таҳлил қилган ҳолда кейинги йилларда «Инсон қадри учун» тамойили асосида халқимизнинг фаровонлигини янада ошириш, иқтисодиёт тармоқларини трансформация қилиш ва тадбиркорликни жадал ривожлантириш, инсон ҳуқуқлари ва манфаатларини сўзсиз таъминлаш ҳамда фаол фуқаролик жамиятини шакллантиришга қаратилган ислохотларнинг устувор йўналишларини белгилаш мақсадида:

Ҳуқуқий давлат, фуқаролик жамияти қуришнинг зарурий шарти — бу қонунларнинг сўзсиз бажарилишидир. Қонунларнинг бир хилда ва сўзсиз бажарилиши бўлажак ҳуқуқшуносларимизнинг ўз вазифасига муносабати ва зиммасидаги масъулиятни ҳис қилишига боғлиқдир, Айниқса, жиноятчиликка қарши кураш олиб борувчи ҳуқуқни муҳофаза қилувчи орган-ларнинг бўлажак ходимлари, ҳуқуқшуносларга жиноят таркибий элементлари, жиноятлар таснифи, жавобгарлик асослари, қилмишнинг жиноийлигини истисно қилувчи ҳолатлар, жазо тушунчаси, турлари, жазо тайинлаш, жавобгарлик ва жазодан озод қилиш, судланганлик, вояга етмаганлар жавобгарлигининг хусусиятлари, тиббий йўсиндаги мажбурлов чоралари каби мавзулар талабаларга тушунарли, содда ва раван тилда баён қилиб берилган.

ҲОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. Тошкент 2023 йил
2. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 1999 йил 30 октябрдаги “Боскинчилик Уғирлик талончилик товламачилик доир ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида”ги 15-сонли қарори
3. Ўзбекистон Республикаси Олий суд Пленумининг 2004 йил 24 сентябрдаги “Қасддан одам ўлдиришга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида”ги 13-сонли қарори.
4. Исмоилов И.А. Боскинчилик жиноятларини олдини олиш бўйича. //Ж. Қонун ҳимоясида.-2003.-№ 6 (90). – Б. 33-35.
5. Базаров О.С. Боскинчилик жиноятлари учун жавобгарлик. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси-жиноятпроцессуал қонунининг ҳуқуқий асоси сифатида. Илмий-амалий конференция материаллари. Т.: ТДЮИ. 2009, -Б.258-263.
6. Ўзбекистон республикасининг 2014 йил 14 майдаги “Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисидаги” ЎРҚ-371 сон қонуни
7. Ўзбекистон республикаси жиноят кодекси махсус қисмига шарх

(М.Х.РУСТАМБАЕВ)